

آقای دکتر از داده‌های نرم‌افزارتان برای ما توضیح دهید؟

در این نرم‌افزار ۶ هزار نسخه خطی ریاضی فهرست شده است که محقق می‌تواند با وارد کردن اسم نسخه خطی؛ به کتابخانه محل نگهداری آن نسخه و شماره ثبت آن در برگه‌دان کتابخانه پی ببرد و در آنجا مستقیماً از آن استفاده کند. حقیقتاً کار و بستر برای تحقیق روی نسخه‌های خطی آماده است و هر کس با هر گرایشی می‌تواند از آن استفاده کند. اگر نام مؤلف را به کامپیوتر بدهد، نام ۱۶۰۰ مؤلف در این فهرستواره جمع آمده است که شخص با وارد کردن اسم مؤلف می‌تواند به فهرست کتابهای وی و نشانی آنها پی ببرد. حقیقتاً اگر کسی بخواهد در حال حاضر در ایران روی نسخه‌های خطی کار بکند از این منبع بهتر وجود ندارد.

برای جمع‌آوری این فهرستواره به چند کتابخانه سر زدید؟ خیلی زیاد، می‌شود گفت به همه کتابخانه‌های سراسر کشور برای تهیه این فهرستواره مراجعه کردیم.

چه قدر طول کشید؟ یکسال

همکارانتان چه کسانی بودند؟ عده‌ای از دانشگاه شاهد، بنیاد دایرةالمعارف اسلامی، دانشگاه خواجه نصیر و دانشگاه آزاد با ما همکاری کردند که در مجموع تقریباً پانزده نفر بودیم.

آیا در مورد تاریخ دیگر علوم هم کار شده است؟

تا آنجایی که من اطلاع دارم به غیر از آقای دکتر ولایتی که در زمینه تاریخ پزشکی کار کرده‌اند، کس دیگری در زمینه‌های تاریخ علم تحقیق نکرده است.

آیا این امکان وجود دارد که در آینده به فهرست خود چیزی اضافه کنید و به آن بیافزایید؟

اگر کسی از ما حمایت کند، من آمادگی این را دارم که فهرست نسخه‌های خطی هندوستان

فهرستی ماندگار از ۶۰۰۰ نسخه خطی ریاضی در کشور

در گفت و گو با

دکتر سعید سیدآقا بنی هاشمی

عضو هیئت علمی دانشگاه امام حسین

دکتر سعید سیدآقا بنی هاشمی، عضو هیأت علمی دانشگاه امام حسین و مدیر گروه ریاضی پژوهشکده علوم پایه است. دکتر بنی هاشمی لیسانس، فوق لیسانس و دکترای خود را از دانشگاه بمبئی هند اخذ کرد و بلافاصله پس از بازگشت به ایران در دانشگاه امام حسین (ع) مشغول کار شد. وی از آن پس تاکنون در سمت مدرس ریاضی در این دانشگاه مشغول خدمت است.

دکتر بنی هاشمی به تازگی در یک اقدام ماندگار، فهرستی از ۶۰۰۰ نسخه خطی ریاضی را با مراجعه به تمامی کتابخانه‌های کشور جمع‌آوری کرده و به صورت یک دیسکت درآورده است که حاوی اطلاعات کامل درباره نسخه‌های خطی ریاضی در کشور است. به اعتقاد دکتر بنی هاشمی، نتایج این پژوهش و نمودار حاصل از آن نشان می‌دهد که «امپراتوری اسلامی در قرن پنجم هجری، امپراتوری علمی هم بوده است.» و بلافاصله برای تأیید نتایج پژوهش خود از تحقیق دکتر ولایتی سخن می‌گوید که «درخصوص تاریخ پزشکی نیز به این نتیجه دست یافته است.» گفت و گو با دکتر بنی هاشمی در این زمینه را در ذیل می‌خوانید.

و آسیای میانه را به آن اضافه کنیم. ولی متأسفانه تا به حال به هر جا مراجعه کردم با در بسته مواجه شدم. ولی این آمادگی را دارم و مطالب را هم آماده کرده‌ام که نسخه‌های خطی ریاضی هندوستان، پاکستان و آسیای میانه را به آن اضافه کنم.

آقای دکتر، اصلاً چه شد که به فکر جمع‌آوری این فهرست افتادید؟ به نظر شما این کار چه ضرورتی دارد؟

زمانی که به ایران برگشتم، دیدم که در زمینه برخی رشته‌ها خلأ وجود دارد؛ مثل کارشناسی ریاضی گرایش رمز که با همکاری اعضای هیأت علمی دانشگاه بمبئی برای اولین بار در ایران آن را طراحی کردیم و مجوز آن را از آموزش عالی گرفتیم. جای خالی تاریخ ریاضی نیز در کشور ما مشهود است. به طوری که دانشجوی ما همیشه از لغات اروپایی استفاده می‌کند. از این رو، احساس کردم که باید اعتماد به نفس در بین دانشجویان به‌وجود بیاوریم تا اگر کسانی می‌خواهند تحقیقی انجام بدهند بدانند که گذشته با افتخاری داشته‌اند و با هوش و استعداد مخصوص ایرانی به کار تحقیقاتی خود سرعت بدهند. اعتقادم در آغاز کار این بود و هست که اگر در دانشجویان این باور رشد یابد که ما ایرانیها در گذشته هیچ کاری نکردیم و همه کارها را اروپاییها انجام دادند و تحویل ما دادند، این موضوع به صورت غیرمستقیم آنها را دلدادۀ اروپاییها می‌کند. هدف ما این بود که خودباوری و عشق به اسلام و ایران را در دانشجویان زنده کنیم.

فکر نمی‌کردید که این کار خیلی دشوار است. آیا در طی مراحل اجرای آن با مشکلاتی روبه‌رو نشدید؟

چرا، متأسفانه، چون ما در ایران نه دانشجوی کارشناسی ارشد و نه دانشجوی دکتری تاریخ ریاضیات داریم. شروع این کار برای ما خیلی سخت بود؛ مثلاً وقتی به مراکز مختلف مراجعه می‌کردیم، آنها چیزی نداشتند به ما ارائه کنند، جز کارهایی که آقای ابوالقاسم قربانی درخصوص تاریخ ریاضیات انجام داده بود و پاره‌ای منابع پراکنده دیگر که چون مدون و آکادمیک نبود، تقریباً غیرقابل استفاده بود. در اینجا بود که مجبور شدم خودم کار را

شروع کنم و این کار را با رایزنی اهل فن انجام دادم. از جمله خانم دکتر خیراندیش که دکترای تاریخ ریاضیات دارند و در خارج، به سر می‌برند، آقای مهندس باقری (در بنیاد دایرةالمعارف اسلامی، آقای فرید قاسملو و دکتر وحیدی اصل خیلی کمک کردند. هدف من آگاهی از تعداد نسخه‌های خطی ریاضی بود. لذا ما به کمک دانشگاه و ستاد جهانی سال ۲۰۰۰ تیمی از دانشجویان ریاضی که به این کار علاقه‌مند بودند تشکیل دادیم و آنها را به همه کتابخانه‌ها و مراکز نگهداری نسخه‌های خطی، در سراسر ایران، فرستادیم.

پس از تهیه فهرست ما و اساتیدی که نام بردم، با بازنگری آن، کتابهایی را که در حوزه ریاضی نبود جدا کردیم. ما حتی فهرست نسخ خطی را که هنوز وارد فهرست اصلی کتابخانه نشده بود تهیه و وارد این فهرستواره کردیم.

این فهرستواره چه کاربردهای دیگری دارد؟

من همیشه در کتب تاریخ ریاضیات می‌خواندم که قرن چهارم و پنجم هجری جزو قرون طلایی مسلمانها بوده است؛ ولی دلیل مدونی وجود نداشت. اما با استفاده از فهرست ۶۰۰۰ نسخه خطی ریاضی نموداری رسم کردیم که حداکثر این نمودار به قرن پنجم هجری می‌رسد و نشان می‌دهد که امپراتوری اسلامی در آن زمان امپراتوری علمی هم بوده است. خوشبختانه این نمودار با تحقیقات آقای دکتر ولایتی در تاریخ پزشکی نیز همخوانی دارد.

به نظر شما، مسئولان در قبال نتایجی که شما گرفته‌اید چه وظیفه‌ای دارند، چه پیشنهادی دارید؟

این مسئله باید به گوش خیلی از دولتمردان برسد. چون ما تاریخ ریاضیات در ایران نداریم آموزش عالی موظف بشود تا تاریخ علم و تاریخ ریاضیات را در ایران راه‌اندازی کند. جای تأسف است که ما ۶ هزار نسخه خطی داشته باشیم ولی دانشجوی تاریخ علم نداشتند باشیم و هیچ دانشگاهی هم متولی این کار نباشد. متأسفانه در ایران تاریخ علم تعطیل است. این مسئله باید در قالب یک مصاحبه یا یک مقاله برای وزیر فرستاده شود که به دانشگاه تهران یا دانشگاه شهید بهشتی دستور

پس از بازگشت به ایران متوجه شدم که جای خالی تاریخ ریاضی در کشور ما مشهود است. به طوری که دانشجوی ما همیشه از لغات اروپایی در کلاس استفاده می‌کند. اینجا بود که برای دادن اعتماد به نفس به دانشجویان و اینکه بدانند گذشته با افتخاری داشته‌اند به جمع‌آوری فهرستی از ۶۰۰۰ نسخه خطی ریاضی روی آوردم تا عشق به ایران و اسلام در آنها زنده شود

خارجیها روی فهرست نسخ خطی ما ایرانیها کار می‌کنند و در واقع منابع ما را کم می‌برند. اگر نجینیم در آینده چیزی را که مال خود ماست به اسم جدید به ما برمی‌گردانند

۶۰۰۰ نسخه خطی ریاضی موجود در کشور را فهرست کردیم که یک محقق می‌تواند با وارد کردن اسم نسخه خطی یا مؤلف آن، به کلیه مشخصات آن دست یابد. حقیقتاً اگر کسی بخواهد الان در ایران روی نسخه‌های خطی کار کند از این منبع بهتر وجود ندارد

ما که به دنبال گفت‌وگوی تمدن‌ها هستیم با استفاده از نسخ خطی موجود می‌توانیم با اروپاییها، حرفهای بسیاری بزنیم. بدون شک گفت‌وگوی تمدن‌ها را می‌توان از لابه‌لای این نسخ دید

اجرای این کار را بدهد؛ چون تا وقتی که دانشجویان کارشناسی ارشد یا دکتری نباشند، از این نسخه‌های خطی فقط اروپاییها استفاده می‌کنند. آقای «هوخن دارک» در یکی از دانشگاه‌های اروپا دارد روی نسخه‌های خطی ایرانی کار می‌کند. آقای «رشدی راشد» روی همین نسخه‌های خطی ایرانی و اسلامی دارد کار می‌کند و خیلی هم مشهور است. در واقع، منابع ما را کم‌کم می‌برند و روی آن کار می‌کنند. اگر نجنبیم، خارجیهایی را که مال خود ماست و می‌تواند موجب افتخار ما، باشد به اسمهای جدید به ما برمی‌گرداند. ممکن است از داخل همین ۶ هزار نسخه خطی، گرایشهای جدید ریاضی به وجود بیاید. ما می‌توانیم از طریق این فهرستها استفاده‌هایی از علم رمز بکنیم.

ما باید سعی کنیم الگوریتم‌های امپراتوری اسلامی را با الگوریتم‌هایی که الان در سطح دنیا استفاده می‌شود درآمیازیم و یک الگوریتم جدید بسازیم.

ما ۱۶۰۰ نویسنده و مؤلف را در این فهرستواره معرفی کرده‌ایم که پشتوانه علمی گذشته ما هستند. اینها و کتابهایشان باید شناخته بشوند.

این فهرستواره برای دوستداران هم می‌تواند از این نظر مورد استفاده باشد که در آن زمان چه فضایی حاکم بوده است؟ آیا واقعاً شیعه به کمال خود نزدیک شده بود؟ آیا اسلام به آن جایی که «فردایت باید با امروزت فرق داشته باشد» رسیده بود؟ آیا اینها این تفکر را داشتند؟ الان خیلی از اروپاییها ممکن است تمام کارهایشان مثل یک شیعه باشد ولی اسمشان مسیحی باشد؛ چون خارجیان زرنگی به خرج دادند و دیدند حرف، حرف خوبی است و سریع شروع کردند به کار کردن روی آن. خواجه نصیرالدین طوسی، را از لحاظ علمی همه دنیا قبول دارند و حتی آمریکا یکی از مدارهای کره ما را به اسم او نامگذاری کرده است. ولی متأسفانه در ایران نه تنها درباره او و امثال او تحقیق نمی‌کنیم؛ بلکه به مرور زمان هم داریم اینها را فراموش می‌کنیم. چند وقت پیش در

اینترنت مقاله‌ای نوشته شده بود که واقعاً تأسف بار بود. در آن مقاله نوشته شده بود که اینها (مسلمانها) چرا این طور شدند؟! اینها تمام گذشته‌شان را دارند فراموش می‌کنند. چرا هیچ کاری نمی‌کنند؟ البته در آن مقاله، علت این موضوع توضیح داده شده بود. در آن مقاله نوشته بود که چون به علم ارزش نمی‌دهند، مجبور می‌شوند که گذشته خودشان را فراموش کنند.

در حال حاضر که ما به دنبال گفت‌وگوی تمدن‌ها هستیم، اینها مباحثی است که ما می‌توانیم درباره آنها در دنیا حرف بزنیم. متأسفانه من نتوانسته‌ام آقای مهاجرانی را ببینم تا برایشان توضیح بدهم که گفت‌وگوی تمدنها این است. شما که این قدر دارید دنبال گفت‌وگوی تمدن‌ها می‌گردید، گفت‌وگوی تمدنها اینجاست، بین این نسخ خطی که ما داریم آنها را فراموش می‌کنیم. با ۶ هزار نسخه خطی ریاضی می‌توانیم به اروپاییها بگوییم که درست است که شما کتاب می‌دهید و مقاله می‌نویسید، ولی قبول کنید که قسمتی از دانش شما را ما مسلمانها فراهم کرده‌ایم. این فرمولهای ریاضی را که مال الاجداد ماست، خارجیها به نام خودشان ثبت می‌کنند؛ چون ما کار نکردیم و در آینده هم اگر کار نکنیم، اینها فرمولهای بیشتری را که حاصل تلاش مسلمانهاست به نام خودشان به ما عرضه می‌کنند؛ و آنجاست که بچه‌های ما فکر می‌کنند ما هیچ نداشتیم و خارجیها همه کاره دنیا هستند و همیشه دلشان برای اروپا خواهد تپید و خواهند گفت که آنها نژاد برترند؛ در صورتی که اصلاً اینطور نیست و اگر این‌گونه نگریسته شود ما نژاد برتر بوده‌ایم. تمدن از یونانی‌ها به هندیها رسید و از هندیها به مسلمانها، اروپاییها هم از مسلمانها کسب کردند.

از اینکه در این گفت‌وگو شرکت کردید سپاسگزارم.